

De problematische overheid in de transactiesamenleving

door: roel in 't veld

Verbindingen tussen organisaties en mensen hebben veelal de vorm van transacties. Netwerken en markten bestaan grotendeels uit relaties die leiden tot transacties.

Een transactie is mogelijkwijze een contract. Overheden zijn in het algemeen niet erg goed in het nakomen van contracten, die verplichtingen gedurende langere tijd vestigen. De daarvoor aangevoerde verontschuldiging is begrijpelijk: politiek heeft onder meer de functie om maatschappelijke dynamiek te vertalen in beleid. Dat is een beweging van buiten naar binnen. Die beweging verloopt soms via een ordelijk proces van agendavorming, verkiezingen, regeerakkoord, beleidsnota's en wetgeving. Maar vaker is het een incident, een ongeluk, een schandaal, dat aanleiding vormt voor maatregelen. Die maatregelen houden dan vaak een afwijking van bestaand beleid in, en zodoende ontstaat de noodzaak om inbreuk te maken op eerder aangegane verplichtingen. Daardoor ontstaat weer de slechte roep van de onbetrouwbare overheid.

Als je de kleine lettertjes rond allerlei overheidsverplichtingen leest, ontdek je meestal wel dat er een voorbehoud wordt gemaakt. In veel subsidiebeschikkingen staat bijvoorbeeld voor de latere jaren: behoudens goedkeuring van het parlement. In een aantal gevallen betekent de onthouding van die goedkeuring de doodsteek voor de betrokken organisatie. Zou er een volwaardig civielrechtelijk contract voor een aantal jaren tot stand zijn gekomen, dan is de parlementaire goedkeuring niet meer relevant. Subsidiëring ligt onder vuur: ESF en hoger-onderwijs-fraude zijn onderdeel van een breder probleem. "Onderdanen" zijn slim en calculerend geworden: zij halen het onderste uit de kan. Als gevolg daarvan raken beleidssystemen geleidelijk labiel, beantwoorden niet meer aan hun doel. Regelmatige vervanging van dergelijke systemen is dan nodig.

Een contract is horizontaal. Alleen een horizontaal opererende overheid is een goede contractpartner. Maar overheden hebben een krachtige verticale traditie.

De rest zit vaak in de weg. En een combinatie van horizontaal en verticaal wekt ook al geen vertrouwen: de kameleon duikt op! Als het horizontaal niet lukt, verschiet de kameleon van kleur en wordt verticaal.

In netwerken bestaat geen centraliteit: er zijn zeer veel relaties, er komen zeer veel transacties tot stand, maar er bestaat geen machtscentrum. Netwerken zijn weefsels van de transactiesamenleving, maar staat en politiek lijken daar dwars op te staan. Zijn ze daarom obsoleet aan het worden? De staat was de borging van ons altruïsme. Is dat altruïsme nu ook in gevaar? Is de transactiesamenleving noodzakelijk egocentrisch? Dat is veel te somber.

Netwerken opereren op basis van empathie: partners binnen een netwerk houden rekening met elkaar, opereren op basis van empathie. Veel geavanceerde werkverbanden hebben de vorm van maatschap of coöperatie. Verenigingen bloeien als nooit tevoren.

Aan de voet van de samenleving bestaat dus helemaal niet alleen eigenbelang.

Wil het politieke domein in de toekomstige samenleving een nieuwe gewaardeerde plaats vinden, dan zal het consequent moeten horizontaliseren, in netwerkachtige arrangementen moeten opgaan.

Die netwerken kun je niet dwingen of regelen: dat wordt niks, want ze vermommen zich, lijken te verdwijnen om ergens anders weer aan de oppervlakte te komen.

Wij kunnen nog niet goed nadenken over centrumloze samenlevingen: we stotteren wat over lokaal en globaal.

Er is nog veel te doen!